

BOTILDENBORG

** Social Gastronomy **

STARTA EN SKOLTRÄDGÅRD

En snabbguide för att komma igång

Introduktion

Den här guiden är baserad på det praktiska arbetet som pågått i Botildenborgs skolträdgård och nu ligger till underlag för ert projekt!

Vårt arbete sker i trädgården på bilden ovan till vänster, det är en blandning av pallkragar, odlingsbäddar och perenner. Vi har även en eldplats och ett improviserat utekök. Skolträdgården är en del av Botildenborg större odling där det även odlas grönsaker kommersiellt på större skala vilket bidrar till odlingsmiljön.

Vi tror på att alla barn ska ha tillgång och möjlighet till att odla sin egen mat och smaka på den, få bli kompis med naturen, uppleva årstidernas skiftningar i en grön miljö och få lov att leka i den. Botildenborgs skolträdgård är ett försök att skapa en sådan plats.

Snabbguidens upplägg:

Metoden går igenom värdegrunderna till vårt arbete och hur vi går tillväga i vårt arbete med barngrupperna som besöker oss och varför vi tycker att det är så viktigt att en plats som skolträdgården finns.

Förberedelser och behov beskriver kort några de grundläggande sakerna som måste finnas på plats som är trygg och anpassad för barns nyfikenhet på naturen.

Metod

Upplägget kan se olika ut beroende på om ni ska skapa en plats öppen för olika grupper/allmänheten eller om det är en odling för en specifik skola eller likanande.

Oberoende av typen av verksamhet har vi fyra grundstenar som vi bygger skolträdgården på:

- Odling och trädgård
- Mat och smak
- Natur och årstider
- Kreativitet och lek

Dessa fyra teman använder vi för att engagera våra besökare (både vuxna och barn) och väcka nyfikenheten för naturen som ett slags klassrum där lärande står i fokus, men på ett annat sätt än vad man kanske är van vid i förskolan/skolan dvs arbetet i sig är inte det viktigaste och är aldrig obligatoriskt, hittar ett barn något de vill upptäcka eller undersöka tillåts de ofta att göra just detta, då vi vill att tiden i trädgården ska vara lustfylld och inte fokuserad på krav. Vi använder oss av en flexibel och nyfikenhetsbaserad approach där barnens lust ofta får lov att delvis styra dagen i trädgården.

Det är viktigt att pedagogerna också är nyfikna och tar en aktiv roll.

De 3 viktiga punkter hos oss är:

- Barnens lust att upptäcka och lära
det finns så många måsten i skolan/förskolan, därför försöker vi skapa en plats där arbete och uppgifter erbjuds, men vill man hellre inreda kojan eller gräva efter mask så fungerar det med
- Ha ingen strikt planering, istället har vi många uppgifter till hands som följer årstid och väder.
- Barnens lust att göra platsen till sin egen, genom att få lov att bygga och leka, inte bara arbeta så kan barnen hjälpa till att utforma sin miljö. Exempel på detta är pilkojorna som vi byggt och barnen har hjälpt till att inreda.

Platsen ska fungera rent praktiskt för odling men det är också viktigt att den är vacker och att barnen kan få en chans att förändra den, därför är olika kreativa projekt och estetik en stor del av vårt arbete. Det kan vara en bra idé att ha lådor/bäddar som man odlar i med barnen och sedan ha några där med odlar mer systematiskt.

Förberedelser och planering efter behov

Det krävs inte mycket för att man ska kunna börja ett odlingsprojekt, de finns i alla storlekar och former. Här på Botildenborg är trädgården rätt stor vilket känns nödvändigt då vi ibland har rätt stora grupper som behöver utrymme. Det som är viktigt är mest att projektet blir hållbart, har man den personal och de resurser som krävs för att underhållet kan skötas?

Vart börjar man?

Börja med att skriva ner målet med odlingen, är det att producera tillräckligt med grönsaker för en måltid, är det att göra skolgården finare, är upptäckandet huvudsaken? Om man börjar med att utgå från sitt mål blir det lättare att besvara de andra viktiga frågorna.

Hitta platsen, vart ska ni odla? därefter, vad ska ni odla? Ettåriga grönsaker eller ätliga perenner?

Hur länge ska projektet pågå? En säsong eller flera år? Är det värt att plantera buskar och träd eller bara ettåriga grönsaker? Beroende på resurserna (se nedan) och målet kan detta variera.

Säkerhetstänk

Det finns mycket forskning som visar på att barn behöver utmaningar för att utvecklas vilket inte är detsamma som risker, en trädgård kan vara en trygg plats men ändå innebära att barnen kan utmana sig själva och utvecklas. Detta kan t.ex. innebära att hålla läskiga insekter i handen, prova att använda olika verktyg, ha fingrarna i jorden, känna på kallt, vått, slajmigt osv.

Beroende på platsen kan det vara grundläggande att ha ett säkert staket så att barnen kan röra sig fritt i trädgården samt att ha tydliga förhållningsregler på plats från början på så sätt blir den fysiska platsens säkerhet etablerad, det är också viktigt att löpande göra riskanalyser, på papper eller på plats då detta kan ändras snabbt beroende på årstid, väder och verksamhet.

Man bör tänka på var verktyg ska förvaras och lära barnen hur de används ordentligt.

Man bör även se över vem som mer har tillgång till platsen då den inte används i skolträdgårds syfte.

Växterna bör också tänkas igenom, är något som växer i trädgården giftigt?

Hygien – ha tillgång till toalett i närheten och handtvätt direkt i trädgården.

Struktur

Det är viktigt att ha en struktur som barn och pedagoger känner igen och som repeterar sig.

Beroende på projekt kan tidsstruktureringen se olika ut, dvs om man väljer att vara i trädgården en timme i veckan eller en halvdag i månaden etc. Om det är kort om tid kanske man ska fokusera på att arbeta men om utrymme finns kan man även skapa rum för lek.

För att få bäst kontakt med barnen, ge dem tillräckligt med plats och fokus är det bäst att dela in sig i grupper med ca 4 i varje om det finns tillräckligt många vuxna med.

Det är också viktigt för gemenskapen att också göra stora uppgifter som alla kan vara med på tillsammans, exempel på det kan vara att plocka maskrosor till saft eller att kratta löv. Barn som vill ha egen tid eller som vill lära sig mer kan få egna uppgifter och om de vill inom det område de är intresserade av.

Samarbete

De barn som kommer på besök kan få mycket mer ut av besöket om de återkopplar aktiviteterna i trädgården i förskolan/skolan. Detta kan ske på många sätt, vissa har skrivit dagbok, andra har tagit med sig växter och frö tillbaka för att utöka odlingen på förskolan eller så har man tagit en del av skörden med sig tillbaka. Engagera pedagogerna och fråga på vilket sätt de skulle vilja kombinera lärandet ute och inne och med läroplanen i stort om det inte är så att det är lärarna själva som håller i projektet.

Vad finns det för resurser?

- Tidsmässigt, både kortsiktigt och långsiktigt
- Ekonomiskt, budget både kortsiktig för projektet men även långsiktigt underhåll?
- Praktiskt, vem ska ta hand om odlingen och vad behöver den? Möjlighet att laga mat utomhus
- Vilka barn ska besöka och ta hand om trädgården? Ålder, antal besök, närhet till platsen är alla faktorer som måste
- vad behövs för att säkerställa säkerhet och trygghet?
- Kunskap hos de vuxna, kan ni tillräckligt för att börja odla? Låna odlingsböcker på biblioteket, gå en kort kurs i odling?

Fysiska miljön

Miljön ska kännas säker, för att barnen ska kunna känna frihet i trädgården så är ett staket som inhägnar området ett bra första steg. Innehållet i trädgården ska vara inspirerande och väcka upptäckarlust och nyfikenhet hos barnen. Detta kan se ut på många olika sätt och beror helt på förutsättningarna för projektet.

Det finns många olika element som barnen kan utforska och som man kan ha i trädgården: Stenar, Trä, Jord, Växter, Levande djur och insekter, Vatten

Ettårig odling

De flesta grönsaker vi äter och som barnen känner till är ett-åriga grönsaker, till denna del av trädgården kan det vara bra att ha ordning och reda så att barnen lätt kan hitta rätt grönsak och skilja på ogräsen.

Perenner

Detta är något vi saknar i skolträdgården men planerar att introducera, genom att ha fleråriga växter kan man skörda tidigare på året, det innebär mindre arbete och det kan även hjälpa till att skapa skugga i trädgården samt lite höjd. För detta kan man ta inspiration från skogsträdgårdsrörelsen. Att plantera träd och buskar är ett värdefullt sätt att få barnen att tänka på det längre perspektivet, speciellt med träd som kan bli flera hundra år gamla.

Lära känna platsen

Beroende på om det är en plats barnen känner eller ej så kan man upptäcka platsen på olika sätt.

Här på Botildenborg brukar vi göra en typ av flaggjakt, barnen får följa gula flaggor in i trädgården. Väl inne i trädgården finns strategiskt placerade flaggor som barnen får hitta. Vid varje flagga berättar jag om en viktig del i trädgården. På så vis blandas lek med information och de får se alla delar av trädgården. Exempel på platser är: komposten, vattenmätaren, fruktträdgården, odlingsbäddarna, blomodlingen för biologisk mångfald, maskhotellet eller kojorna för vila.

Det är även bra att ha en karta över platsen, beroende på barnens ålder kan de kanske rita sin egen, eller så ges en mall som de själva kan fylla i och rita på.

Köksmiljö

Det är något speciellt med att äta och laga mat utomhus. Vi använder oss av två kokplattor med förlängningsladd samt en muurika som vi har på vår eldplats.

Anpassa redskap så att barnen till så stor utsträckning som möjligt kan vara med i matlagningsprocessen, det måste inte vara avancerat!

Ofta är det större chans att de vill smaka av maten om de varit med från skörd till färdig måltid.

Sådant som är bra att ha:

Barnvänliga knivar, Potatisskalare, Skärbrädor, Knivar till vuxna, Durkslag, Stora skålar, Tvättbalja, Skrubbandskar, Mixerstav, Kastrull, Stekpanna, Äppelsvarv

Eldplats och muurika

Att ha en öppen eld, speciellt under de kalla årstiderna är spännande och ger ett extra minnesvärt besök. Eld är något som fascinerar och det är inte alla barn som har haft möjlighet att grilla med familj eller på förskola. Förskolan tar med sig korv och burgare att grilla sedan kompletterar vi med grönsaker eller pannbröd.

Exempel på recept vi använt:

- Pannbröd
- Nässelsoppa
- Smoothie
- "pyttipanna"
- -Äppelmos
- Foliepaket (potatis/morot/jordärtskocka)

Det är även en bonus att ha tillgång till en kokplatta, den används inte bara till matlagning utan även när vi färgar tyg etc. För detta krävs det på att man har tillgång till el och förlängningsladd. Alternativt kan dessa moment göras inomhus.

Lära känna platsen

Beroende på om det är en plats barnen känner eller ej så kan man upptäcka platsen på olika sätt.

Här på Botildenborg brukar vi göra en typ av flaggjakt, barnen får följa gula flaggor in i trädgården. Väl inne i trädgården finns strategiskt placerade flaggor som barnen får hitta. Vid varje flagga finns det något viktigt att prata om. På så vis blandas lek med information och de får se alla delar av trädgården. Exempel på platser är: komposten, vattenmätaren, Frukträdgården, odlingsbäddarna, blomodlingen för biologisk mångfald, maskhotellet eller kojorna för vila.

Det är även bra att ha en karta över platsen, beroende på barnens ålder kan de kanske rita sin egen, eller så ges en mall som de själva kan fylla i och rita på.

Kompostområde

Har man plats till ett kompostområde i sin trädgård är detta guldvärt. Komposten kan man arbeta med året runt och det är egentligen väsentlig del av en trädgård och dess kretslopp.

Förslag med 4 lådor:

- 2 lådor till trädgårdskompost: en som fyllts och kan mogna och en som man aktivt lägger material på
- 1 låda till lövkompost (man kan även göra en lövkompost i hönsnät)
- 1 låda till gödsel: vi har tur som kan hämta gratis hästgödsel i ett närliggande stall

Ett annat tips som är extremt populärt i trädgården är vårt maskhotell, förmodligen en av de bästa investeringarna vi gjort! Vårt är ett färdigköpt i plast men man kan även bygga sitt eget genom att hitta inspiration online. I denna kan man lägga olagat och visst tillagat matavfall. De vanliga daggmaskarna trivs inte här utan det är speciella kompostmaskar, vi kallar tigermaskar, de tål de högre temperaturerna som skapas när lagad och mer komplex mat bryts ner. Kompost/tigermaskar kan man köpa online från speciella uppfödare eller kan man gå ut och gräva i sin närmsta gödselstack där de även trivs.

Att ha kompostering som en del av trädgården lär barnen om kretsloppet och ni skapar en perfekt plats för att leta efter kryp och insekter. Lövkomposten hos oss är även en mysig koja som barnen älskar att ligga, hoppa och sitta i (men inte efter vintern då det kan finnas sovande djur och insekter där!

Material

Beroende på budget, storlek på projektet etc. så kan materialet man behöver vara alltifrån enkelt till mer avancerat. Nedan är en lista på de saker vi använder oss mest av under året.

Bra grundmaterial

Luppar och förstoringsglas
Vattenkannor (köpta eller hemmagjorda)
Insekts och blomböcker
Små grävspadar + lite större
Hinkar och korgar
Krattor
Byggmaterial till kompost/odlingslådor
Pallkragar

Fröer

Det som ska odlas i trädgården kan bestämmas med barnen. Nedan är en lista med de mest populära sakerna vi odlat

- Potatis: Kul att plantera och ännu roligare att skörda, nästan alla barn gillar potatis och det är något de känner igen.
- Bondbönor och ärtor: gott att äta och väldigt rolig aktivitet att sprita och samla
- Solrosor: välj stora sorter som imponerar, kul att mäta dess tillväxt och ger mat till fåglar som kommer och hälsar på till hösten
- Morot: En av de mest populära grönsakerna som nästan alla barn gillar
- Gurka: En av de mest populära grönsakerna som nästan alla barn gillar
- Tomat: En av de mest populära grönsakerna som nästan alla barn gillar
- Ringblomma: växer snabbt och ger fina ätbara blommor
- Gurkört: växer snabbt och ger fina ätbara blommor
- Pumpa: kul att ha till höstskörden, ser imponerade ut
- Regnbågsmangold: vackra färger och fantasifullt namn, ofta rätt omtyckt

Överlag är det bra att ha många olika blommor eftersom de kan användas på så många kreativa sätt, är bra för bina och andra pollinationer och gör platsen så mycket vackrare, i en skolträdgård handlar det inte bara om funktion.

Återvinning

Ett enkelt och gratis sätt att få material att använda i sin trädgård är att samla in återvinningsmaterial själv men man kan även be föräldrar/personal etc. att hjälpa till.

Tetrapak – odlingslådor
Juicepaket

Äggkartonger "krukor"

Bär/druv/tomat lådor i plast – till att lägga skörd i

Tidningspapper – krukor, täckmaterial, maskmat, eldtändning

Kartong (ta bort all tejp etc.)

Plastflaskor – till vattenkannor och miniväxthus

Burkar med lock (både plast och glas)

Kreativa projekt

Kreativa projekt kan vara ett tillskott till skolträdgården där man använder sig av material ifrån odlingen såsom blommor till färgning eller grönsaker för att göra tryck med. Att dekorera platsen på diverse vis brukar även vara populärt. Det finns en mängd förslag online på detta eller om personal i projektet har egna idéer.

LYCKA TILL!